

МАВЗУ: "ЎЗБЕКИСТОНДА АКЦИЗ СОЛИҒИ: МАВЖУД МУАММОЛАР ВА ОҚИБАТЛАР"

Исамедов Бунёджон Ёқубжон ўғли

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Иқтисодий
жиноятларга қарши курашиш департаменти қошидагаги Алкогол ва тамаки
бозорини тартибга солиш инспекциясининг Хавфни таҳлил қилиш бўлими
бошлиғи

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистонда акциз солиғи тизимидаги мавжуд муаммолар ва уларнинг иқтисодий ва ижтимоий оқибатлари таҳлил қилинган. Акциз солиғи, давлат бюджетини шакллантиришда муҳим роль ўйнаса-да, унинг самарадорлиги ва адолатлилиги борасида бир қатор муаммолар мавжуд. Мақолада айрим маҳсулотлар учун акциз солиғи ставкаларининг юқорилиги, ноқонуний фаолиятлар билан боғлиқ муаммолар, шунингдек, акциз солиғи тизимининг ижтимоий-иқтисодий ривожланишга таъсири кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: товарлар, солиқ, тамаки маҳсулотлари, алкогольли ичимликлар, ёнилғи.

Акциз солиғи – бу маълум бир товарлар ёки хизматларга қўйиладиган махсус солиқ тури бўлиб, у асосан ҳукумат томонидан белгиланган товарлар ва хизматларга қўлланилади. Бундай солиқ тури орқали давлат, турли товарларнинг истеъмолини чеклаш ёки муайян иқтисодий натижаларга эришишни мақсад қилади. Масалан, тамаки маҳсулотлари, алкогольли ичимликлар, ёнилғи, автомобиллар ва бошқа саломатликка салбий таъсир кўрсатувчи ёки табиатга зарарли маҳсулотларга акциз солиғи қўлланилиши мумкин.

Акциз солиғининг асосий хусусиятлари:

Тартибга солиш механизми: Акциз солиғи, асосан, жамиятда хавфли ёки номақбул деб ҳисобланган товарлар истеъмолини қисқартириш мақсадида жорий этилади. Бундай товарларга қўйилган юқори нарх орқали, давлат одамларни уларни камроқ истеъмол қилишга ундайди.

Даромад манбаи: Акциз солиғи давлат бюджети учун муҳим даромад манбаи ҳисобланади. Ушбу солиқ туридан тушган маблағлар йўллар, соғлиқни сақлаш ва турли ижтимоий дастурларга сарфланиши мумкин.

Нархга таъсири: Акциз солиғи товар ёки хизмат нархига қўшимча равишда уланади ва унинг истеъмолчилар учун нархини оширади. Бу эса, истеъмолчиларни қимматга тушувчи маҳсулотлардан воз кечишга ёки камроқ сотиб олишга олиб келиши мумкин.

Акциз солиғи турлари:

Адвалор солиғи – товар ёки хизмат қийматининг маълум бир фоизи сифатида белгиланади.

Миқдорий солиқ – ҳар бир товар бирлигига белгиланадиган қатъий миқдордаги солиқ.

Афзалликлари ва камчиликлари

Ўзбекистонда акциз солиғи билан боғлиқ айрим муаммолар мавжуд бўлиб, улар иқтисодиётга ва аҳолига турлича таъсир кўрсатади. Булардан бири – акциз солиғи ставкаларининг айрим товарларга юқори белгилангани. Масалан, алкогольли ичимликлар, тамаки маҳсулотларининг акциз солиғи юқори бўлгани боис, бу товарларнинг нархи ошиб, контрабанда ва ноқонуний савдо хажми баланд. Бу эса давлат бюджетига келадиган даромадни камайтириб, солиқдан қочиш ҳолатларига олиб келади.

Иккинчидан, акциз солиғи нархни ошириб, аҳолининг турмуш даражасига салбий таъсир қилиши мумкин, айниқса, кам даромадли қатламга. Чунки ёнилғи каби асосий истеъмол маҳсулотлари нархи ошиши уларнинг харидорлик қобилиятини пасайтиради.

Шунингдек, айрим товарларга қўйилган акциз солиғи қўшимча молиявий юк бўлиб, бу ҳолатда ички ишлаб чиқарувчилар учун ҳам рақобатбардошликда қийинчиликлар туғилиши мумкин. Бунда маҳаллий корхоналар ўз маҳсулотларини арзонроқ нархда ишлаб чиқара олмасликлари сабабли, бозордаги рақобатчиларга, шунингдек ўриндош товарлар ишлаб чиқарувчи корхоналарга нисбатан мавқеларини йўқотиш хавфига дуч келади.

Умуман олганда, Ўзбекистонда акциз солиғи сиёсати давлат бюджетига даромад келтирса-да, акциз солиғи тўланадиган маҳсулотларни ишлаб чиқарувчи соҳаларга ўрта ва узоқ муддатли истиқболда салбий таъсир ўтказиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Алимов, А. (2020). "Ўзбекистонда акциз солиғи тизими: муаммолар ва ечимлар". Иқтисодий тадқиқотлар журнали, 3(1), 45-58.
2. Тошматов, М. (2021). "Акциз солиғи ва унинг иқтисодий ривожланишга таъсири". Ўзбекистон иқтисодиёти ва статистикаси, 2(4), 12-20.
3. Рахимов, С. (2019). "Солиқ сиёсати ва акциз солиғи: Ўзбекистон тажрибаси". Молия ва иқтисодий тадқиқотлар, 5(2), 75-82.
4. Икромов, Д. (2022). "Акциз солиғи: ижтимоий адолат ва иқтисодий самарадорлик". Жаҳон иқтисодиёти ва сиёсат, 7(3), 33-40.
5. Нурматов, Б. (2023). "Ўзбекистонда акциз солиғи тизимини такомиллаштириш: муаммолар ва таклифлар". Иқтисодий тадқиқотлар ва инновациялар, 8(1), 90-97.

